національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 92. – Харків: ХНТУСГ, 2009. – С. 233-237.

6. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: навч. посібн. / [за ред. Ф. Ф. Бутинці, М.М. Шигуна]. – Житомир: Вид-во ЖДТУ, 2004. – 352 с.

Рецензент – д.е.н., доцент Писаренко В. В.

УДК 336.763.54

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Смолянська О. Ю., доцент
Полтавська державна аграрна академія

У статті розкрито сутність та види інноваційних фінансових інструментів, визначено їх основні характеристики та функції на фінансовому ринку. Обґрунтовано необхідність дослідження інновацій у фінансово-кредитній сфері як основи динамічного розвитку вітчизняного фінансового ринку в умовах глобалізації.

The article reveals the essence and types of innovative financial instruments, their main characteristics and functions in the financial market. The need to research innovations in financial-credit sector as a basis for dynamic development of the domestic financial market in the conditions of globalization.

Постановка проблеми. Основною рушійною силою прогресу, без якого неможливий розвиток, в тому числі й механізмів ринкової економіки, є впровадження інновацій. Розвиток фінансового ринку також підпадає під це загальне правило. Удосконалення існуючих фінансових інструментів та створення нових продуктів і послуг стали провідними чинниками розвитку світових фінансових ринків у XX столітті та в свою чергу сприяли, як змінам національних фінансових ринків так і економік країн в цілому.

Важливість та своєчасність дослідження інновацій фінансового ринку на теоретико-методологічному рівні обумовлена необхідністю активізації інноваційних процесів у національному фінансово-кредитному секторі економіки.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питання теорії і практики створення та використання інноваційних фінансових інструментів вивчали зарубіжні вчені Г. Александер, Г. Бірман, Д. Бейлі, Л. Гітман, М. Джонк, У. Едвардес, Л. Крушвіц, Д. Маршалл, Ф. Мишкін, Д. Норткотт, А. Селіщев, У. Шарп, С. Шмідт, Ф. Фабоцці, А. Фельдман, В. Ковальов та інші дослідники.

Вагомий внесок в дослідження сучасних напрямків розвитку інновацій фінансового ринку зробили вітчизняні науковці: В.П. Александрова, О. І. Барановський, А. С. Глущенко, Н. М. Пантелєєва, Л. О. Примостка, В. М. Шелудько та інші. Проте з’ясування економічної сутності та сфер застосування інноваційних інструментів фінансового ринку залишаються недостатньо розробленими і вимагають подальшого розвитку й удосконалення.

Постановка завдання. Для інвестора, як учасника фінансового ринку важливим питанням є вибір адекватних інструментів не лише інвестування, але й хеджування фінансових ризиків. Досягнення даних цілей втілили в собі інноваційні фінансові інструменти строкового фінансового ринку – фінансові

деривативи. Метою статті є узагальнення теоретичних і методичних засад та практичних рекомендацій щодо виявлення сутнісних характеристик фінансових інновацій та можливості їх застосування у практиці учасників вітчизняного фінансового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий ринок – це сукупність ринкових відносин, що забезпечують сферу обертання за допомогою акумуляції грошових коштів, їх перерозподіл між суб'єктами ринку, де об'єктами угод є капітали в різних формах. Фінансовий ринок є організованою або неформальною системою торгівлі фінансовими інструментами. На цьому ринку відбувається обмін грошима, надання кредиту та мобілізація капіталу. Основну роль тут відіграють фінансові інститути, які направляють потоки грошових коштів від власників до позичальників.

Систему, що забезпечує виконання фінансовим ринком його основних функцій називають інвестиційним оточенням, основними елементами якого виступають фінансові інструменти (фінансові активи) та фінансові інститути (фінансові посередники), що діють на фінансових ринках. Під терміном «фінансові інструменти» розуміють різні форми короткострокового та довгострокового інвестування, торгівля якими здійснюється на фінансовому ринку. Розвиток будь-яких сфер економіки, в тому числі й фінансового ринку, потребує втілення інновацій, якими сьогодні є впровадження і розвиток похідних фінансових інструментів.

Динамічність процесів фінансового ринку як системи обумовлює те, що фінансовий ринок сам по собі є інновацією, а постійні фінансові інновації – його невід'ємною частиною. Без фінансових інновацій, як і без наявності конкуренції, фінансовий ринок існувати не може [4].

В сучасній науковій термінології немає єдиного підходу до визначення терміну «фінансова інновація», що зумовлено відмінністю у поглядах на дану проблему вчених –економістів. На нашу думку, найбільш повним є визначення запропоноване Н. М. Пантелєєвою, де фінансова інновація визначається як результат творчого пошуку нового підходу до вирішення проблеми у фінансовій галузі, який реалізується шляхом створення та дифузії нових фінансових інструментів, продуктів, технологій, процесів, інститутів, орієнтованих на управління фінансовими ресурсами та ризиками з метою забезпечення розвитку, конкурентоспроможності та фінансової стійкості в умовах мінливості економічного середовища, невизначеності та інформаційної асиметрії [4].

Інновації фінансових ринків можна поділити на автономні та індуковані. Автономні інновації мають дещо спонтанне походження, тобто спочатку з'являється певна схема або ідея, яку потім намагаються ефективно застосувати. Стосовно індукованих інновацій, спочатку виникає проблемна ситуація, а інновація стає результатом пошуку виходу з неї. Індуковані інновації можуть бути реакцією на зміну умов ринку або зовнішніх умов функціонування, наприклад, вимог державних регулюючих органів або системи оподаткування. Як свідчить практика, більшість фінансових інновацій є індукованими [3].

У зарубіжній літературі зустрічається й інший поділ фінансових інно-

вацій за причинами їх виникнення:

- захисні інновації, як відповідь на зміни регуляторних вимог;
- агресивні, що створюються спеціально для просування на ринок;
- у відповідь, що пов'язані з потребами клієнтів;
- протекціоністські, для потреб власного інвестиційного менеджменту.

Перелік найбільш вдалих фінансових інновацій, що отримали найширше розповсюдження, був складений у 1988 році американцем Дж. Фіннерті. До цього списку входило більше 60 видів цінних паперів, інноваційні фінансові продукти тут представлені як специфічними видами пайових та боргових цінних паперів (простих та привілейованих акцій, облігацій, векселів тощо), так і похідними цінними паперами, або деривативами, до яких відносяться форварди, ф'ючерси, опціони, свопи та різноманітні їх комбінації.

В численних публікаціях вітчизняних економістів теоретиків та практиків висловлюється думка стосовно необхідності більш широкого впровадження похідних цінних паперів у вітчизняний обіг. Інвестувати кошти можна багатьма відомими способами: в статутний капітал, в облігації та інші цінні папери, в нерухомість, у золото, в іноземну валюту тощо. Та одним із найпопулярніших способів інвестування, на сучасних розвинутих фінансових ринках, що переслідує не лише мету отримання прибутку, але й страхування капіталу – є використання для цього деривативів. Блага, які можна від цього отримати, незліченні, а ціна необізнаності у деривативах є досить високою.

З’ясуємо ж економічну сутність цих фінансових інструментів та сфери їх обігу – ринку похідних фінансових інструментів. Похідні фінансові інструменти – це інструменти, механізм випуску й обігу яких пов’язаний з купівлею-продажем певних фінансових чи матеріальних активів, або їх можна визначити як контракти, що укладаються з метою перерозподілу фінансових ризиків і передбачають фіксацію всіх умов проведення в майбутньому певної операції (купівлі, продажу, обміну, емісії) з інструментом, який є предметом угоди [5].

Отже, особливість похідних фінансових паперів (деривативів) полягає в тому, що їх інвестиційна віддача залежить від тих фінансових інструментів, від яких вони походять, тобто їх обіг пов’язаний з обігом базових фінансових активів. Похідні фінансові інструменти (деривативи) дістали свою назву від англійського терміну «derivative» – похідний, оскільки їх вартість є похідною від вартості базових інструментів, покладених в основу угоди Базовим інструментом у подібних контрактах фінансового характеру можуть бути як окремі види первинних фінансових інструментів — грошові кошти в національній та іноземній валютах, цінні папери, фінансові показники у вигляді індексів, курсів, відсоткових ставок, так і самі деривативи. Слід зауважити, що предметом похідного контракту можуть виступати не лише фінансові інструменти, але й біржові товари, відповідно до цього розрізняють фінансові і товарні деривативи [1].

Важливо наголосити, що фінансові деривативи виникли як відповідь на зростаючий рівень ризику у зв’язку з мінливістю цін на традиційні фінансові

інструменти, забезпечивши учасникам відносин на фінансових ринках механізми зниження цих ризиків. В основі хеджування за допомогою фінансового деривативу була процедура попередньої фіксації всіх умов операції обміну, яка має відбутися в майбутньому, дозволяє і продавцеві і покупцеві протягом форвардного періоду стати незалежними від ризику зміни ринкової ціни базового активу. Якщо строкова ціна показує прибуток порівняно з витратами виробництва, то товаровиробник може уникнути цінового ризику, уклавши угоду про продаж товару ще до завершення виробничого процесу. Якщо ця ціна не покриває витрати, то вона не стимулює виробництво даного товару взагалі [6].

Таким чином, за своїм призначенням похідні фінансові інструменти спрямовані на створення механізмів захисту виробників і споживачів від ризиків з погляду умов придбання та реалізації товарів і фінансових інструментів, дозволяючи уникати цінових ризиків тим суб’єктам господарювання, які не бажають ризикувати. В цілому ці фінансові інновації дозволили розділити на складові ті ризики, які притаманні базисним інструментам, і одночасно перерозподілити їх між учасниками угоди. Це дозволяє торгувати ризиками окремо від базисних інструментів, тобто здійснювати трансферт цінових ризиків.

Висновки. Основу класу похідних фінансових інструментів становлять ф'ючерсні, форвардні, опціонні угоди та свопи. Оскільки всі вони пов'язані з виконанням певних дій протягом визначеного періоду часу або у визначений момент у майбутньому, їх ще називають строковими контрактами. Строкові контракти (похідні цінні папери) визначаються своїми специфікаціями - юридичними документами, в яких обов'язково обумовлюється обсяг базового активу в одному контракті, термін виконання, валюта розрахунку, спосіб виконання (поставка активу чи розрахунки грошовими коштами) та інші характеристики.

У міжнародній практиці найпоширенішими видами деривативів є форвардні та ф'ючерсні контракти, опціони і своп-контракти, а найпопулярнішими видами базових фінансових інструментів – валюта, грошові кошти у формі кредитів і депозитів, цінні папери, фондові індекси.

У вітчизняній практиці на фінансовому ринку більш широкого застосування здобули операції з традиційними фінансовими інструментами, з угодами, предметом яких є грошові кошти (або їх еквіваленти), такі як кредиторська і дебіторська заборгованість; векселі; акції; облігації; факторинг, форфейтинг, фінансова оренда; гарантії кредитної лінії, страхові угоди фінансового характеру тощо.

При цьому, саме поняття «похідні фінансові інструменти» також узагальнює в собі множину таких синонімів, як деривативи, похідні інструменти або похідні цінні папери, що змістовно визначає певний різновид інструмента фінансового ринку, вартість якого опосередковується вартістю одного або кількох базових активів, які знаходяться в основі його утворення. Тобто, змістовне навантаження на термін «похідний» узагальнює природу виникнення відповідних інструментів фінансового ринку в залежності від застосування,

насамперед, базових різновидів активів. Основними функціями фінансових деривативів є: управління ризиками; отримання доходів; інформаційна; підвищення ефективності фінансового ринку; інноваційна.

Аналізуючи сутність та особливості похідних фінансових інструментів, доходимо висновку, що з погляду динаміки структура фінансового ринку представлена лише двома сегментами – спотовим ринком, на якому період між датою укладання угоди та датою її виконання не перевищує двох бізнес-днів, та строковим ринком, де тривалість форвардного періоду становить понад два робочі дні.

Таким чином, наведене вище дозволяє подати уточнене визначення поняття «похідні фінансові інструменти» як інновації фінансового ринку у такий спосіб: похідні фінансові інструменти – це строкові інструменти фінансового ринку, які здатні не лише приносити інвестиційний дохід, а й відтворювати потоки платежів, вартість яких залежить від вартості інших, більш первинних базисних активів та які в змозі управляти ризиком, підвищувати ефективність ринку на підставі відповідного інформаційного забезпечення, активізувати формування та розвиток фінансових інновацій.

Список використаних джерел:

1. Глущенко А. С., Загорська Д. М. Ринок похідних фінансових інструментів в Україні: монографія / А. С. Глущенко, Д. М. Загорська. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 192 с.
2. Едвардес У. Ключові фінансові інструменти: [пер. з англ.] / У. Едвардес – К. Наукова думка, 2003. – 255 с.
3. Єгоричева С. Б. Банківські інновації: [навчальний посібник] / С. Б. Єгоричева. – К : Центр учбової літератури, 2010. - 208 с.
4. Пантелєєва. Н. М. Ринок фінансових інновацій: основи формування та розвитку /Н. М. Пантелєєва // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 2 – С. 82 – 86.
5. Фельдман А. Б. Производные финансовые и товарне инструменты: учебник / А. Б. Фельдман. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 421 с.
6. Примостка Л. О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: [монографія]/ Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2001. – 263 с.

Рецензент – к.е.н., професор Аранчій В.І.

УДК 657.2.016:336.71

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Тютюнник С.В., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Досліджено нормативне забезпечення, механізм, принципи, основні складові елементи та порядок затвердження облікової політики банку. Основну увагу приділено принципам обліку статей звітності, методам оцінки окремих статей звітності та фактам, що стосуються змін в обліковій політиці банку.

Studied regulatory support, mechanisms, principles, key components and the order approving accounting policies of the Bank. Special attention is paid to the principles of accounting articles reporting methods of evaluating individual articles reporting the facts regarding the changes in accounting policies of the Bank.